

Gr. SZÉCHENYI ISTVÁN
A'
KELET NÉPE.

1841

MÁSODIK KIADÁS.

POZSONYBAN
NYOMTATTA WIGAND KÁROLY FRIDRIK.
1841.

»Jó hazafinak lenni nehéz, de nem lehetetlen.«[1]

Virág Benedek.

Kik emberi méltóságuk' érzetében anyagi kéjek elibe teszik a' lélek' gyönyörít és inkább ezek után szomjadoznak, lehetetlen, hogy visszaemlékezvén nemzetünk' 15-20 évvel ezelőtti létére, örömrivalgásra ne fakadjanak! Igen földiek! - Élünk még, nem vagyunk holt nemzetnek szerencsétlen rothadt tagjai, nem «Élő szobor» leirhatlan kinok közt. Becsületesen vívtunk; kicsi, nagy, tehetsége szerint. 'S lám azon kevesek is, kik lelkesedésünket fel nem fogák, nyelvünket érteni nem bírták, 's nem sejdítvén, hogy embernek édesb eledele is lehet, mint a' mindennapi kenyér, szorgalminkban nem osztottak, sőt utainkat állották, ezen kevesek is mindinkább olvadoznak hazafiságra. Megmentettünk egy új családot, egy lelkes nemzetet az emberiségnek; - 's hála! «Annyi szív hiában nem onta vért, 's keservben annyi hű kebel hiában nem szakadt meg a' honért». Honunkra hajnal derül, 's akár mi legyen is sorsa a' magyarnak ezentúl, rút önfertőztetés, gyáva lelki öngyilkolás által állatként veszni nem fog többé. Kívívtuk a' nagy természetbeni állásunkat, 's annak salakjához már nem tartozunk. 'S bár mi legyen sorsunk - oh az érzéseknek legédesebbje! - a' jövő kor, és magasb, az istenekhez közelb álló lények nem fognak undorodással emlékeztetünknel elfordulni, nem; mert mint bár parányi 's felette szerencsétlen de derék nép még a' halál' küszöbén is erőt leltünk magunkban, a' tökéletes megsemmisedés ellen szegülnünk, és a' nagy egyetemeni pályánk' keresztül futására nemesen indulánk meg.

Ha a' bátorlétet, a' tulajdonnak szentségét, 's általában a' kifejtettebb, felmagasult polgárisodás' kísérőit, mint például, a' családi viszonyok' nemesb elrendezését, 's mind azon anyagi javakat és kéjeket kellő méltánylatra akarjuk venni, melyek az emberiség' legmagasb fokán álló nemzeteknek sajátai, 's melyeket kellőleg nem méltánylani buta állatiság, vagy hiú cynismus; akkor mint becsületes emberek nem tagadhatjuk, hogy a' régi zavarhoz képest, újabb 's kivált az 1760 és 1790-iki időkben kimondhatlan előmenetelt tön Magyarország' lakosa. 'S ha elfogultság és áztatás nélkül vesszük régibb és újabb honi állásunkat fontolóra, vagy más szavakkal: ha sem állatként nem csuszunk örökleg, mint egyedüli porragasztvány, sem levegőben nem nyargalódzunk szünet nélkül, mint testetlen lény, de e' kettő közt valamely egyensúlyt tartunk, meg kell vallanunk, mikép újabb időkben csakugyan növekedett Magyarországon a' megalégülhetésnek 's szerencsének tömege. - Távul vagyok ennél fogva, az akkori vezető egyesek, vagy az akkori kormányok ellen legkisebb keserűséget érezni. Nem vagyok illy hangulatban, tudja Isten, nem, sőt azt hiszem, 's erősen hiszem, hogy az, ki most fejledező körülményeink közt - midőn a' legkisebb keserűség is tökéletes elszakadásnak lehet oka - «keserű» az bizony vagy nem tudja, mit mível, vagy ha tudja, az mit elérni akar, rá nézve tán igen is jó, honunkra bizonyosan nem hoz áldást. Nem keserűséggel de háladattal emlékezem tehát mind azokra, kik vagy a' kereszténység' szelidebb érzelmit terjeszték anyaföldünkön, vagy erős karukkal magasbra emelék a' magyarnak hadi hir- 's nevét, vagy kik bölcs eszközléseik által türhetőbbé tették a' pór és hatalmasb közti viszonyokat, 's így tovább. Hála és béke hamvaiknak! Mert Isten és ember előtt az ország' becsét emelték, a' Duna Tisza és Dráva Száva - közti tért lakhatóbbá tévék. Annyi azonban bizonyos, hogy alkotmányunknak, vagy inkább minden alkotmányunk 's képviseleti rendszernek alapköve nihil de nobis sine nobis már már ki vala forgatva sarkaibul, nemzeti életünk pedig, vagy jobban mondva: nemzetünk, mintha a' nagy végórán már túl, csontmeredségben, hideg marasmusban feküdt, elannyira, mikép néhány lelkes barátimmal én legalább, tökéletesen holtnak, és semmi által többé fel nem éleszthetőnek tartám a' nemzeti testet.

Azóta mind alkotmány mind nemzetiség mennyire fejledezett, mennyire virult, mindenki előtt

ismeretes, úgy hogy akármily érdemei lehetének eldődinknek hazánk körül - mit tagadni vagy kérdésbe venni nem akarunk - azon szerencse - hogy ne mondjam «dicsőség» - még is nekünk ujabbaknak jutott, hazánk' állását magasb szempontbul fogni fel; mihezképest mi, jóllehet anyagi kifejtéseket is elkerülhetlen szükségeseznek tartunk, és azokban már becsületesen fáradozánk, nemzeti jóllétünket még sem állítjuk anyagi sarkalatokra, nem; mert nemzeti jóllétünknek t. i. olly jóllétnek, melyre a' lelkes magyar képes, egyedül nemzeti ujjászületésünk, azaz alkotmányunknak tökéletes kiképzése, 's mindenek előtt: nemzetiségünk megmentése és jövőndő biztosítása szolgálhatnak alapul. Vagy más szavakkal: ámbár mí felette magasra állítjuk mind azt, mi az embernek legsürgetőbb szükségeit pótolja, és ekkép legelhatározottabb pártolói vagyunk az anyagi kifejtésnek; ezen felül azt is felette jól tudjuk, milly szerencsés hatása van sokszor az anyagi kifejlésnek a' szellemi kifejlés' előmozdítására: mí még is, nemzeti jellemünkhöz, állásunkhoz és egyéb körülményeinkhez képest - mennyire mí vagyunk képesek a' dolgok' mélyibe hatni - csak úgy remélünk ránk és utódainkra nézve üdvöt, ha szellemi alapon nyugszik jelenünk és jövőndők, ha szellemi alapokon emelkedik anyagi kiképzésünk; és nem viszont.

Sokan ezen különböztetést nem fogják fel, mert általában nem egészen könnyű, a' nemzeti élet' szövevényes és néha felette egybebonyolított gombolagából kiszemelni és felvenni a' fonál' valódi végét, és világosan kitudni, mi a' hatás, mi a' következmény, és elhatározni, mikép 's mennyire hat, és hat vissza egyik a' másikra; ezen felül valamint különböznek egyesek' sajátsági, úgy száz meg száz árnyéklatban mutatkoznak előttünk külön nemzetek' hajlami és végirányai, minélfogva némelyekben az a' legfőbb vágy, mi másoknál kisebb 's csak mellékes tekintet, 's viszont. Így például, a' franczia népnek - bármily nagyon áltassa is e' részben szüntelen magát - nem alkotmányos rendszer, nem szabadság, legfőbb vágya, nem; én legalább nem hiszem, és gondolom, még sokáig sem lesz, de ez csak mellékes tekintet; mert ám adjad kezébe csak a' dicsőség' templomának kulcsát, 's öntsed egyszersmind a' közvéleménybe azon biztos hiedelmet, hogy ő e' szent lakot fel is bírja nyitni, és a' két kamara rögtön két, négy-fal közti, lelketlen teremmé alacsonyul le. Rázzad viszont fel például a' nyugalmas törököt; irtsad ki belőle az anyatétellel beszített praedestinatio szellemét és ebből folyó lelki csendét, 's megint innen származó komoly elhatározottságát; ültess viszont charybdis és scylla, vagy másképp mondva: a' kormányi csábok és nép-kecsek 's fenyegetések közti alkotmányos bárkára - nihil de nobis sine nobis - minden apály- és dagályival, 's a' szegény törököt a' nevetség' szinpadára állítod! - Így van minden nemzetnek - valamint egyesnek - bizonyos eleme. Vedd el egynek becsületét, 's nem élhet; másik nélküle is jól van, csak pénzét ne bántsa senki. Egy harmadik a' multkornak ismétli eljátszását tüzi ki magának életpályául, és ez eleme; míg a' negyedik vissza soha nem tekint, sőt a' jelent is gázolván, csak a' jövőben keresi a' hajnalfakadást. 'S így tovább.

«Az élet' külön szakához, a' nemzetek' kifejlési lépcsőjéhez van ez kötve; miszerint régi népnek fő vágya nem lehet gyermek népnek főiránya, valamint az ifjúságtól pezsgő sem osztozhatik az érettebb vagy túlérlett kor' hajlamiban». Így okoskodnak a' fentebbiekről sokan; de nem helyesen, sőt felette kártékonyan; és azért hozom azt itt közbevetőleg fel, mert fertelmes csalképzet lappang okoskodásukban, 's elannyira, hogy alig van axioma-fényben járó képtelenség - 's pedig fájdalom, ebben jár - mely több keserű kinoknak volna kutfeje, minthogy itt ágzik el a' népek' boldogságát eldöntő, czélszerű vagy oktalan hatás. Ugyanis a' népek' boldogságát ábrándozó theoreticusok, nem különben a' népeket erővel boldogítani akaró

hatalmasok' legtöbbjei annyira bizván ezen themának helyességében, mint önmagukban, valamint egyeseknél úgy nemzeteknél egyedül az életszakokat, egyedül a' nemzeti kifejlésnek lépcsőit veszik tanácsaik' és eszközléseik' alapjául, a' helyett hogy egyesek- és nemzeteknek - ha azok boldogítására már csakugyan hivatást érzenek magukban - sajátosságait iparkodnának kitanulni, és ügyes orvosként a' baj' gyökérokai mellett az illetőnek még idiosyncrasiai negédjeibe - ha így lehet mondani - is hatni elég filosofiával birnának. - Az érintett csaképzetnek ösvényén indulva, egy nemzet már érett ingatlan-birhatásra, másik még nem; az egyik felfogni már képes a' szabadságot, a' másik nem; az egynek adhatni már befolyást maga dolgaiba, a' másiktul még el kell tiltani azt: 's így tovább a' képtelenségek' csordultáig. Boldog Isten! Teremtésednek milliárdnyi meg milliárdnyi számát, egyikét a' másiktul olly különbözött, 's egymáshoz még is annyira hasonlót, ezernyi külön formáik- és vágyaikkal - melly kimondhatlan változatidban, emberi felfogásunk szerint, legbámulatosb vagy, és elősejditeni engeded, hogy kimerithetlen különböző alakokban, tudva, nem tudva minden a' nagy egyetemben csak egy czélnek indul - illy kimérhetlen különbözőségben ember embert, mind egy formába önteni butakodik!

Lehetnek ennél fogva zagyvalék népek, minden nemzeti jellem és alkotmányos formák nélkül igen boldogok. Hiszen a' kormányban rendszeres részesülés - a' nélkül hogy az országos erőműv elveszítné egyensúlyát, 's vagy fejetlenségre vagy önkényre dülne, mint a' régi görög és középkori ebbéli kísérleteknél szünet nélkül történt - 's mi nem egyéb, mint a' képviseleti rendszer, csak később kori, néhány századdal ezelőtti találmány. 'S hogy illy rendszer alatt nem létező ember az előtt ne lehetett volna, vagy teljességgel ne lehessen boldog, az képtelenség 's egyáltalában nem áll. - Sőt vannak népek - 's illy kevésbé függ a' nemzeti kifejlődés' lépcsőivel össze az alkotmányok' 's nemzetiség' kifejtése iránti hajlam - kik vén korra és a' polgárisodás' magasb fokára jutottak, és az emberi jóllét' sulya - ha azt mázsálni lehetne - náluk felette nagy, a' nélkül még is, hogy nemzeti kifejlődést és a' kormányban részesülést boldogságuk' feltételül tűzték volna ki; midőn viszont látunk népeket, korántsem legkifejlettebb népeket, kik alkotmány 's független állás nélkül, bár mennyire fejtse uruk anyagi jóllétüket ki, még is csak hamuszinben látják a' természet' minden csudáit, és ekkép leirhatlan belső epedések és kinok közt élnek le hosszú és izetlen napjaikat.

Minden népnek valamint meg van geniusa, úgy meg van saját eleme is, mellyből ha kiesik, vagy mellyből ha kiveszed, ketté török azon költői zománcz, melly nélkül «rideg pálya a' hosszú élet», és melly varázsnak megsemmisítésével szárnya szegetik a' bátor felemelkedésnek, és az emberi kebelben rejtező isteni szikra, álom-kórságba süllyed.

Minekünk magyaroknak elemünk - 's itt van ideje, hogy végre bajaink' legmélyebb gyökérokaiiba ereszkedjünk - nem kereskedési elsőbbség, vagy dics- és hírvágy, sem vallásosságbul eredő elmélkedést szenv vagy a' szép művészetek' köre, vagy a' magasb és fellengző tudományokbani buvázkodás, 's effélék, jóllehet végirányunkban ez is mind ki van tűzve, de azért nem elemünk, mellynek említésénél vérünket forrni, szivünket dobogni, idegeinket mint-egy villany által érintve lenni éreznők; mert illyes valami, szavakkal le sem is írható csak akkor megyen bennünk végbe, 's csak akkor emelkedünk földi erőnkön túl, és érezzük keblünket isteni tűztől hevülni, mikor alkotmányos szabadságunkról, nemzetiségünk' fertőztetlenségéről van szó, mikor ezeket fenyegeti veszély, midőn ezeknek megmentése körül eped keblünk.

Alkotmányos szabadság, felemelkedett nemzetiség a' mí elemünk, ez azon kutfő, mellyből mindennek folyni kell. - Ismerjük meg végkép palladiumunkat, 's szünjünk meg örökleg csak keringeni életünk' ezen egyedüli kutforrása körül, mellyet vagy mindig másutt kerestünk, vagy eléggé becsülni és vele józanul élni nem tudánk. 'S hogy ezt eddigelé - kivéve a' nemzet' lelkesbjeit, kik szinte csak sejdíték - a' nagyobb rész egy lélekkel egy akarattal el nem ismeré, 's mindig tétozván, részint korlátlan függetlenségben keresé szabadságát, részint nemzeti életének mind nagyobb és nemesb kifejtése helyett, idegen elemekben kalandozott, s idegen vért szíva ereibe, mint például a' latinságot és germanismust, maga magát tapodta örökleg - okozá, mikép már bizony a' lélekharang' pillanatára jutott a' magyar, 's rá nézve a' koporsón kívül nem volt egyéb hátra, mint egy szégyenteli elbukásnak emléke.

Oh milly sokszor látám még mint gyenge fiú szegény atyámat búba merülve, 's már akkor villant lelkemen keresztül, hogy magasbnak, valami sokkal nagyobb érdekűnek kell hatni rá, mint családi vagy házáleti bajak' keserűségeinek. Mert Epictetos' elveivel megbarátkozott keresztény férfiú, mint ő vala, illyféle gyötrelmeket mosolylyal tűrt. Akkor nem birtam felfogni bánatait. Beh nagyok lehettek azok! Később tudám 's most tudom, hogy nemzetünk' alacsony létét gyászolta. A' magyarnak naprul napra mélyebbre sülyedése, és azon reménynélküli nézet, miszerint nem sokára és elkerülhetlenül fogna éltünk' végórája ütni, okozá olly sokszori keserű epedésit. Felfogá-e, hogy ránk nézve csak úgy lehet még üdv, ha nemzetiségünk' megmentését még alkotmányunk' szeplőtlensége elibe tesszük, nem tudom. Tán nem tulajdonított a' mind inkább lankadó testnek elég erőt 's életet halálos álmaibul kibontakozhatnia. 'S mióta annyi polgári erényekkel fénylő atyám, mint «magyar» reménytelen szállott sirjába, azóta meg nem szünőleg hasonlítgatám más nemzetek' életjeleit a' magyarnak életfonalával össze; mikép kiismerném: van-e még feltámadása körül remény vagy nincs-e többé. Életem' legmélyebb feladása ez vala. 'S mindenben tapasztalám, hogy e' keleti rajnak de éppen virága - mert salakja e' nemzetnek mint a' legnemesbnek is van - már már kétségbe esik, 's búban 's mély melancholiában eped mindig valami után, mi előtte is ismeretlen. Míg más nemzetek a' jelenben látszanak élni, 's jellemzetük megelégedés és jó kedv, mintha már elérték volna a' nagy természetbeni állásukat, osztályrészüknek már birtokában volnának; a' magyar - kinek egész létét olly sötét titok fedi - vagy nem remél többé semmit, 's a' multban hiszi örökre eltemetve hir- 's nevét, vagy a' nagy idők' folyamátul vár lelki sebeire írt, 's néha de csak átfutó csillámként, a' messze jövődöben sejtí nemzeti fényét, 's látja megnyilni egét. - Figyelmezz a' németnek társasági szellemére, figyelmezz zenéjének jellemére, a' zenének, mellyből olly valódilag tükrödik ki a' külön nemzetek' legbelsőbb érzelme; 's fogod-e tagadhatni, hogy a' német a' jelenben él, a' jelennek szedi virágít, soha sem epedvén a' jövődönnek koczka-játéka körül. Halljad zenéjét 's akaratod ellen vigalomra gerjedsz, az utolsó húr' elhangzása után azonban vége a' varázsnak, lelkedben nem marad semmi nyom. Laktam sokat németek közt, természetüket magamra alkalmazni iparkodván, 's köztök a' napnak, az egyébként kellemesen töltött napnak bejárával elvágva érzém a' jövődőt, míg a' jövő 24 óra, a' szinte kéjek közt leélt 24 óra végével minden jövődöbeli vágy nélkül szinte megint ott állék, hol tegnap. - Mit érzek viszont magyarok közt, magyarok közt, kiknek lelkét nem bélyegzé még meg az elkorcsulás' szégyene; mit érzek messze a' világ' zajátul magamba vonulva? Bánatot és reményt! Zendítsd meg a' nemzeti dal' gyász-húrjait, 's a' multkor' mélyeibe sülyedve édes kinok közt Berzsenyivel elsirom bús elegiámat, 's ki nem vesz semmi azon hiedelemből, hogy a' magyar nemzet «volt». Fel fel hasad ismét előttem az ég, és édeni kéjjel reppen lelkemen keresztül illy szózat: "Epedésid nem holtakat illetnek, bús hangjaid nem halotti zene, a' jövődö lehet korod." O mennyei öröm! 'S

íme sötétre borúl szemeim előtt az idők' folyama megint, 's örült gyanánt kinok és kéjek közt hánykodva fogyasztom magamat, életemnek nagy része bánat, a' reménynek sugárjai vajmi gyéren öntnek pályámra fényt.

Igy fogám fel - ahhoz képest, mit keblemben érzek 's mit mondani olly igen szeretnék, felette száraz ecsettel röviden előadva - a' magyarnak, a' magyar nép' jobbainak más nemzetekhez és kivált a' némethez olly kevéssé hasonló lényegét. 'S tagadhatjuk-e - ha belsőkbe szállunk 's magunkban tisztába hozzuk, hogy fény és mesterkélt öröm még korántsem «megelégedés» - miszerint kinaink hosszúk és kéjeink felette rövidek valának; mert úgyszólván az egész nemzet ál irányokban tévedezve, 's hiú fénytől elcsábítva már már keringett azon örvényben, melly minden sajátságot, minden nemzeti jellemet örökre magába sodor, 's «mellyből az oda egyszer elsülyedt nemzetiség, szabadság, becsület soha, soha többé fel nem merül.»

Ez azonban, hála az égnek, mind «volt». Egyesek' keserves panaszai, mint éles lélekharang, e' köz haláli álmon keresztül végre sok hű kebelben találtak viszhangra, 's mind inkább sejtjük, mind inkább hiszszük, hogy nemzetünk még «lesz». - Jóllehet még most is, sokszor zárva előttünk az ég, és elhagy bennünket a' remény, még is napról napra gyérebbek lesznek a' hihetőségnek azon kinos számai, hogy «voltunk», 's kifejlődésünknek minden symptomái 's kivált azon erő, mellyet nemzeti testünk minden rossz nedvet 's idegen anyagot magából kivetni törekvő küzdésében fejt ki, nyilván 's egyenesen arra mutatnak, miszerint ha nemzetünk, fájdalom tán nem «lesz» is, de minden esetre és szoros számolásilag «lehet».

Mivel azonban gyalázatosan a' nemzetek sorából ki nem töröltetünk többé - miért áldom sorsomat, 's örökönyűket sirhatnék, mert hála, nékem is volt benne csekély részem - még korántsem következik az, hogy jövődönk teljesen biztos lenne. De ha biztos volna is az, 's hosszú időkre terjedne, éppen nem foly, miszerint nemzeti kiképzésünknek azért okvetlen nemesnek, nemzeti terebélyedésünknek az emberiségre nézve okvetlen nyereségnek, 's általános létünknek a' nagy egyetem' feldicsőítésére biztos lépcsőnek is kellene okvetlen lenni. Nem, nem, mind ez legkevesbé sem következik.

A' pont, mellyen most állunk s az, vagy jobban mondva: nemzeti létünk körül tudomásunk ma csak az, hogy nemzetünk él, 's hihetőleg élni fog; tovább semmi. Miképen fejlődik azonban, becsülettel, haszonnal, disszel fogja-e futni keresztül pályáját, vagy az emberiségnek azon számos vén népeihez lesz-e sorozva, mellyek előtt a' szabadság, noha elemük, mindig fejletlen problema maradt, 's mellyek ekkép csak a' farkasnak függetlenségi köréig valának képesek felemelkedni; vagy viszont azon nemzetek' osztályába jut-e a' magyar, mellyeknek fő tengelye az anyag, 's csak mindig csak az anyag, irgalmas Isten! ez még mind homályban rejtezik.

Én nem tartozom azok közé, kik 15, 10, sőt még kevesebb évvel ezelőtt azt gondolván "Nem él többé a' magyar" pipáikat szolgálk által megtöltetni parancsolták 's ólomként ültek az ébredező hazán, vagy külföldre szívták a' hon' véré; 's kik most éppen annyi bölcseséggel megint azt hiszik: "Nincs veszélyben többé a' magyar" és ennél fogva ismét, jóllehet most tán kevesebbé füstölve 's idegeneskedve mint azelőtt, de még is dologtalan unalomban ölik a' hont; - sem azon gyáva osztályhoz, melly azelőtt sem, most sem 's soha sem akar helyből mozdulni, 's azt tartván, mikép holta után - de akkor nem bánja - következni be az egész emberiséget elsodorva a' nagy özön, hazai erőművünk' megindultakor is remegett, most hogy egy kissé

rendezni kellene azt, ismét remeg 's természeténél fogva mindig remeg; - sem azok közé, kik ezelőtt, midőn még sötét volt, halálmadárként szakadatlan azt huhogák: "Mindennek vége már" és egész erejüket bánati képzelgésekben meriték ki, most megint mert hajnallik egy kissé, tüzzel vassal készítik az alig lábadozó nemzetet szinte futásra, hogy szaporábban érne célta! Nem, ezen osztályokhoz nem tartozom, ennél fejem következetesb, 's valamint erőmet, bármily csekély legyen is az, a' hontul elvonni bűnnek tartom, úgy nem szököm kétségbeesésből rögtön elbizottságra, 's mint hóbotos politikai költőncz híg velejével, meg nem emésztett theoriáival, 's még is olly erős önhittséggel, nem tétovázok jobbra balra, hanem a' miként akkor, midőn a' legnagyobb rész még alutt, 's csak a' lelkesebbek nem estek kétségbe, bátorkodám, 's egyedül hazafiúi kötelességemnél 's férfiúi meggyőződésemenél fogva a' nemzetet halálos álmából kiméletlenül felriasztani, 's hangosan azt hirdetni, hogy a' magyar még «lesz», hogy a' magyarnak még «lenni kell»: azonképen kiállok szinte ma is síkra, számos évekkel vénebb ugyan, 's így töröttebb testtel, de lélekben erősb, 's azt harsogtatom az egekbe megint - bár induljanak holt testemen keresztül, bár gázoljanak becsület- és jó hiremben - «Veszély fenyegeti a' magyart». 'S valamint akkor mondtam - 's erről ítéljen a' jövő kor - «Álomkórságban dermedez nemzetünk; de még van idő a' felébredésre, sok azonban többé nincs»: úgy most megint azt mondom, - bár hallanák, kiknek anyaföldünk drága - «Zavarnak vezéreltetik a' nemzet; de van még idő a' bal irányok' elejét venni, van idő az itt ott lappangó 's még most tán igen, de később többé nem fékezhető tüzeket oltani, sok azonban már nincs!»

forrás és folytatás:

<http://mek.niif.hu/05500/05533/05533.htm>